

3) Un notari del Comte Ermengol d'Urgell declara a. 1075: «ante *Balagarium* --- cepi *almunias* duas, quas sarraceni vocant *morellas* et nos vocamus *turres*», entre els docs. del monestir de *Gualter*, que llegeixo a l'Arx. de Solsona, (amb referència a La Ràpita, prop de Balaguer).

4) 1174. «--- ipsas *Morelas* ---» sembla ser prop de Tàrraga (en un doc. del *Cart.* de St. Cugat III, p. 251).

N'hi ha hagut bastants més, dels quals, pel fet de no ser llocs poblats, o d'importància menor, no en tenim documentació antiga. En primer lloc:

5) *La Morella* gran massís muntanyós, entre Garraf i Begues, uns 25 k. SO. de la catedral de Barcelona; en forma de voluminosa mola encinglerada, coberta de brolla, accessible fins als cims, però deserta: oït moltes vegades: *la murèb*, en els masos i poblets circumdants, des de 1923. Els pescadors de Badalona s'hi guien en llurs senyes des de mar enfora, distingint-hi dos cims: «*la murèb da tēra*», «*la mu. da fōra*» [o sigui la que veuen més immediata a mar] o bé diuen, col·lectivament, *lax murèjes* (Casac. 1923).

6) Collet de *La morelèta* es veu damunt Benifallet, a l'esq. de l'Ebre: baixant amb un llaüt riu avall (1922, P. Coromines carp. 74, p.10).

7) *Coll de morèla* a la Serra d'En Galceran, (xxviii, 155.23), *IGC* 39x16), nom que deu al ludir a la ciutat, perquè és per on el camí ral que hi anava, sortia de la vall cap al Nord del poble.

8) Camp de *Morella*, te. Coves de Vinromà, en deu ser independent, perquè no hi és en camí, sinó entre el camí d'Albocàsser i la Valltorta, o sigui molt al S. del camí de Tírig (xxviii, 151.19, 47x22).

9) *Ca Na morèla*, mall. te. St.Ma.del Camí (xl33.1, Masc.17E11).

10) a Menorca: *morèla* Nou, *Mo.Vei* i *Morellet* tres «llocs» de Favàritx (xliv, 55.21, 22, Masc. 8CA).

DERIV. *Puig Morella* (probt. -*ellà*) Joan Casals de-, un dels tres pagesos del vil·lar de Miralles, a Prats de Molló a. 1417 (*Llibre Roig*, f73^r). *La Morellana* pda. de Tírig (xxviii, 99.8). Mas de *Morellanet* te. Castellfort (xxxviii, 74.10).

ETIM. Per a la forma antiga del nom podrien tenir algun valor indicatiu unes grafies àrabigues si estiguessin vocalitzades. Simonet (*Glos.Moz.* 375, 376 i 378) dóna la grafia *murilla*' (sense precisar llocs ni font) que deu haver trobat en un escrit en lletres àrabigues; i en llatines: *Morèlla* i *Maurèlla*. Asín en el seu seriós i instructiu *Glos.Mozár.* del S. xi (p.xxxiii), parla d'un «*Maurilla* ciutat del *Algarve*» i més avall (sense localitzar): «a la parte de *Maurella*». Les grafies àr. amb *au* tindrien algun valor si ens diguessin que hi ha vocal *faiba* damunt el *m* o *soqun* en el *wau*;¹ però com que no ho diuen, no n'hi deu haver, i llavors això més aviat s'ha de llegir *mīrālla* (pro-

nunciat *morèlla*) i la vocalització *ay* no deu tenir altra base que llur pretesa (i errònia) etimologia MAURUS. Altrament Simonet més aviat la dóna a entendre que no la formula, remetent només al seu «Ensayo sobre la *Geogr.Ar-Esp.*», que quedà en projecte, fora de la part relativa al regne de Granada.

Altrament, sobre l'*ETIM.* només sé que se n'hagi escrit el vague dilema d'*AlcM.*: «de MORUS 'morera', o bé de MAURELLA, dim. de MAURA 'mora'». Vaguéssim allò, i això descartat, ja fonèticament, per la constància de la grafia amb *o(u)* des de 1129, en el nom (1), i des dels SS. IX, XI i XII en (2), (3) i (4).

Però n'hi ha una de ben concreta, fundada en els fets geogràfics i sense cap dificultat de forma. És colpidora, en efecte, la vista tant de (1) com del (5) i fins també dels restants: Gran mola rodejada de cingles o pendents rostos, la *Morella* de Garraf; i en (1) les cases i construccions velles són dalt d'una muntanyeta, també voltada de rostos pendents fortificats i amb el castell dalt d'un tossalet, al cim. Són, doncs, derivats de MOLA (tossa entre cingles, *DECat.* v, 39b58-74): en diminutiu MOLELLA, on la dissimilació de -L-L- era inevitable.

Diminutiu emfàtic, indirectament ponderatiu, però també justificat materialment, donada la grandària major de les moles que envolten «Morella la Vella»: la *Garumba* etc.; i les pròximes de la Todolella, la Mola d'Ares etc. Tampoc són de grandària comparable (1) ni (5) etc. a la de les moles ingents dels Ports de Beseit (*Marturi*, *Serrissola*, *Caro*, *Maclac*), ni amb la Mola de *Colldejou* o la de Sant Llorenç del Munt o de la Mare de Déu empordanesa. No descartem que pogués ajudar-hi la pronúncia morisca que neutralitzava *l/r*; perquè també en (5) estigueren parapetats els moros fins al temps de Guifre. Car àdhuc sense dissimilació tenim *La Mòra* de Peralta de la Sal, altra gran mola fortificada pels moros (cf. les notes s.v. i art. *Peralta*). I observem que l'ús amb article *La Morella*, en el (5), el (4) i el (6), és ja un bon indicatiu que el mot era sentit com apel·latiu, i d'una noció viva en la llengua.

No deixem, però, de dilucidar alguna altra conjectura que s'ha fet; Què podria significar l'explicació del canceller del comte Ermengol d'Urgell quan del (3) diu «almunias, quas sarraceni vocant *morellas*, et nos vocamus 'turres'» Per ventura entenent que era un mot àrabic? Pròpiament àrabic no, en tot cas, car ni tan sols existeix en àrab una arrel *rl*. Un derivat de l'ètimon d'*almūnja*? Ni hi lligaria el significat de 'gran hort clos', que era el sentit propi de l'àrab *mūnja* ni tindria la més lleu versemblança un derivat d'aquest mot àrabic amb sufix romànic -*ella*. Hem de pendre això com al·lusió a un ús dels mossàrabs (que la gent d'Urgell confonia amb els sarraïns); i com un cas primerenc de MOLELLA > *morella* 'turonet